

CONSIDERAȚII GENERALE ASUPRA NUMELOR DE ACȚIUNE PRIN PRISMA VERBELOR DE ACȚIUNE

Victoria MASCALIUC, Angela COȘCIUG

Abstract

The article under discussion deals with the nouns of action and their evolution. The article brings into sharp focus some opinions on the development of the nouns of action from the verbs of action. It is worth mentioning that these nouns should be analysed in contrast to their verbal ancestors.

Keywords: nouns of action, verbs of action, nucleus, periphery, abstract nouns, derivation.

Rezumat

În articol, analizăm numele de acțiune și evoluția lor. În cercetare, pornim de la unele opinii asupra evoluției numelor de acțiune de la verbele de acțiune.

Cuvinte-cheie: nume de acțiune, verbe de acțiune, nucleu, periferie, nume abstracte, derivare.

„L'information que véhiculent les verbes de mouvement va bien au-delà d'une simple description d'activités de mouvement... L'immense richesse des verbes de mouvement est probablement à l'origine des difficultés rencontrées par tous ceux qui s'attachent à les étudier» (Sikora, p. 150).

La ora actuală, *numele de acțiune* este un termen folosit pe larg în lingvistică. Cercetătorii îl concep sau drept un tip abstract de nume, sau îl analizează numai în relație cu verbul de acțiune¹, de la care ar și deriva numele în cauză, și care ar forma cu verbul respectiv o clasă semantică aparte².

Termenul *verb de acțiune* a apărut în lingvistică demult, drept rezultat al clasificării verbelor în funcție de trăsăturile lor gramaticale, lexicale și semantice³ (vezi, în acest sens, lucrările lui E. D. Polivanov, F.F. Fortunatov, Ch. Bally, G. Dubois etc.).

Deoarece acțiunea se conjugă întotdeauna cu activitatea și cu cauzalitatea completă, legată de obiectivitate și, totodată, de procesele mentale, acest fapt a permis identificarea verbului de acțiune drept unul care denumește o acțiune sau un proces debutativ (*initier, commencer*) sau finisat (*trouver, découvrir*), de ordin fizic (*jouer, danser, se promener*), mental (*penser, analyser, réfléchir*) sau doar perceptiv (*voir, saisir, enregistrer*). După J. Lyons, verbele care exprimă acțiuni fizice sau mentale formează nucleul grupului verbal al unei limbi, iar celelalte - de tipul celor perceptiv - formează periferia acestuia⁴.

Și D. Sikora distinge două tipuri de verb de acțiune în baza principiului semantic:

a) verbul care, prin semnificația sa uzuală sau metaforică, face referință la un punct inițial sau la unul final: *aller à /sortir de la ville*;

b) verbul de mișcare⁵ (*verbe de mouvement*): *se déplacer*⁶.

Ambele tipuri de verb sunt considerate de savantă drept unități lingviale cu o structură semantică complexă.

În același context, V. Gak subliniază că structura semantică a verbului de acțiune e strâns legată de categoriile lexicale, exprimate de acesta. Astfel, din perspectivă structural-semantică, lingvistul identifică șase tipuri de verb de acțiune:

- 1) cel cu sensul de cauzalitate a existenței unui obiect (*créer, inventer*);
- 2) cel cu sensul de cauzalitate a schimbării unui obiect (*recréer, reinformer*);
- 3) cel cu sensul de cauzalitate a contactelor dintre obiecte (*adhérer, rejoindre*);
- 4) cel cu sensul de cauzalitate a relațiilor funcționale (*réunir*);
- 5) cel cu sensul de cauzalitate a amplasării sau localizării obiectelor (*mettre, réduire*);
- 6) cel cu sensul de cauzalitate a relațiilor de posesivitate (*s'emparer (de)*)⁷.

Pentru L. Vasiliev însă, perspectiva denotativă este una hotărâtoare în identificarea tipurilor de verb de acțiune. La aceasta, se subsumează, după cum afirmă cercetătorul, și perspectivele sintagmatică și paradigmatică⁸.

M. Kolln și R. Quirk⁹ descriu cinci tipuri de verb: (a) cel care denumește o acțiune propriu-zisă: *abandonner, fuire, créer*; (b) cel care exprimă o activitate temporară: *arriver, mourir, tomber*; (c) cel care denumește un proces: *détériorer, préparer*; (d) cel care denumește o stare: *souffrir, s'allarmer*; (e) cel care denumește trecerea de la o stare la alta: *se réjouir, s'attrister*.

Prin urmare, nu toate verbele identificate de unii cercetători drept verbe de acțiune (de exemplu, *souffrir, s'attrister*) exprimă, la drept vorbind, o acțiune.

În articolul „Traducteurs et lexicographes face à la problématique des verbes de mouvement du suédois et du français”, E. Tegelberg¹⁰ realizează un studiu comparat al verbelor de acțiune în limbile germanice și cea franceză. Dânsa identifică, în aceste limbi, două tipuri de verb: cel de *acțiune pură* și cel *instrumental de acțiune*.

În franceză, prototipul verbului de acțiune pură este *se déplacer*. Acesta este un verb de mișcare, mișcarea fiind corelată și cu direcția. Verbul *arriver* este și el unul de mișcare, care, nefiind actualizat, conține, totuși, în structura lui semantică, semul punctului de sosire. Același semnificație o găsim și la verbul *venir*.

E. Tegelberg concluzionează că toate verbele care indică mișcarea/direcția (cf. *entrer, sortir, monter, descendre* etc.) sunt verbe de acțiune pură. Ele au, de regulă, un sens general.

Verbul instrumental de acțiune nominalizează și el o deplasare sau o mișcare în spațiu, dar, spre deosebire de verbul de acțiune pură, acesta mai denumește și instrumentul sau mijlocul de transport cu care se realizează acțiunea în cauză: *skier, patiner* etc. După E. Tegelberg, „semul modal și cel instrumental pot coexista în conturul semantic al unui verb, de exemplu, *galoper* care cumulează semele *l'un des modes de déplacement du cheval: le galop* și *se déplacer à l'aide d'un cheval*”¹¹.

În viziunea unor cercetători, tipurile de verb de acțiune, prezentate mai sus, ar concorda cu anumite tipuri de nume de acțiune, în sensul că acesta din urmă ar deriva de la verbul respectiv. Astfel, ei vorbesc de *numele de acțiune pură* (*déplacement, montée, descente, entrée* etc.), *numele modal de acțiune* (*approfondissement* etc.) și *numele instrumental de acțiune* (*patinage* etc.). Acestea, prin semantica lor internă, ar actualiza semnificația de procesualitate ca derivate ale etimoanelor verbale.

În aceeași ordine de idei, V. P. Kazakov¹² susține că numele de acțiune, numit de Dânsul și *substantiv dinamic*, a apărut drept rezultat al corelării caracteristicilor verbale cu cele nominale. Adică acest nume înglobează, în semantica sa, atât trăsături „nominale” (de exemplu, obiectivitate, prin contururile sale morfologic (are gen, număr, caz etc.) și sintactic (poate fi subiect, complement etc.)), cât și „verbale” (de exemplu, semul aspectual durativ, atribuit, mai întâi de toate, verbului *produire*, de la care provine numele de acțiune *production*)¹³, datorită semului de *procesualitate*, prezent în el și „moștenit” de la verbul de acțiune, de la care provine.

Pentru T. Kilidibekova însă, semul în cauză nu este doar unul de procesualitate, ci unul de *актнвност*¹⁴, în sensul că el este înglobat, în primul rând, de categoria persoanei, semnând, astfel, subiectul. Numele de tipul *composition, construction, refaite* etc. ar fi exemple convingătoare în acest sens.

A. Peșkovsky împărtășește pe deplin poziția T. Kilidibekova, dar consideră, pe bună dreptate, că noțiunea de *актнвност* nu trebuie concepută doar prin prisma categoriei persoanei, adică a simplei prezențe a unui subiect [*explicit cu referire la verbele de acțiune, dar implicit cu referire la numele de acțiune* – V.M., A.C.], ci prin prisma a tot ceea ce acest subiect face, produce¹⁵ în baza unei intenții sau voințe. Astfel, numele de acțiune *rénovation* din fraza „*La rénovation de la maison a duré quatre mois*” conține, în structura sa semantică, semul acțiunii, indicând, totodată, și realizarea unui scop¹⁶.

Dar existența scopului, după cum se știe, semnaleză întotdeauna prezența unui subiect, adică a unei persoane care își propune să facă ceva cu un scop oarecare. Pentru a atinge scopul fixat, în cazul nostru, a renova casa cu pricina, persoana în cauză depune eforturi și dă dovadă de voință.

În viziunea lui J. Lyons, noțiunea de *активность* trebuie concepută nu doar prin prisma subiectului și „acțiunilor” acestuia în vederea realizării unui scop, ci și prin prisma recipientului „acțiunilor” subiectului, deoarece, într-o situație în care există agentul care realizează acțiunea, va exista, în mod obligatoriu, și recipientul care va suferi acțiunea dată, căci agentul este doar punctul de pornire al acțiunii¹⁷.

Ar reieși că noțiunea de *активность* este, în primul rând, una de natură interactivă, care presupune prezența unui cadru actanțial și nu doar a unui simplu agent al acțiunii. Prin urmare, noțiunea în cauză este exprimată mai amplu de verbe și nu de numele de acțiune (deoarece primele vin în acord cu întreaga situație de comunicare), și ea ar ajuta chiar la delimitarea verbelor în cauză de cele „statice”.

Toate acestea o fac pe E. Koreakovțeva¹⁸ să concluzioneze că verbele de acțiune exprimă procesualitate¹⁹ - sau *активность*, în terminologia T. Kilidibekova, A. Peşkovsky etc. -, scop și cauzalitate, pe când procesualitatea transpusă de numele de acțiune este de altă natură - mai puțin „dinamică” decât cea transpusă de verbele de acțiune, corelate, după această cercetătoare, cu numele în cauză. Drept argument al afirmației de mai sus, servește, în bună parte, analiza semică a numelor de acțiune, efectuată de E. Koreakovțeva, care evidențiază faptul că aceste unități transpun, de cele mai dese ori, rezultate, poziții, funcții: *construction, aménagement, déplacement, arrivée, direction* etc., adică ceva ce corelează atipic cu procesualitatea tradițională, exprimată de verbe.

Pentru O. Jespersen, natura diferită a procesualității exprimată de verbe și numele de acțiune este motivată de conturul gramatical diferit al acestor părți de vorbire: „It is to be noted that the distinction between verbs and substantives has nothing to do with such ideas as activity and change. The fundamental idea of the substantive movement is the same as of the verb movement and so is that of observation and observes, reliance and rely, [...]. The only difference between the substantives *look* and *dream* and the verbs *to look* and *to dream* is their role in the sentence, but their signification is the same. The distinction between them is a purely grammatical one [*cursivoul ne aparține* - V. M., A. C.]”²⁰.

A. Vostokov leagă diferența în cauză de pierderea unor seme temporale de către numele de acțiune, care provin de la verbe: „в существительном отглагольном теряется означения времени настоящего и прошедшего, принадлежащее причастиям и деепричастиям, но сохраняется вид глагола”²¹.

Aceste poziții sunt preluate aproape fără schimbări și de semanticienii ceși și propun o clasificare a numelor de acțiune în baza criteriilor semantice. Dat fiind faptul că verbele și numele de acțiune s-ar deosebi doar prin natura lor lexico-gramaticală, acești cercetători proiectează principiile de clasificare

semantică a verbelor de acțiune asupra numelor în cauză²², delimitând, de cele mai dese ori, următoarele tipuri de nume de acțiune:

(1) nume care denumesc o acțiune sau un proces debutativ (*initiation, commencement*) sau finisat (*découverte*), de ordin fizic (*danse, promenade*), mental (*réflexion*) sau doar perceptiv (*enregistrement*).

(2) nume care denumesc o mișcare: *arrivée, déplacement* etc.

Clasificarea în cauză este doar una de tip general, în care, din păcate, nu se ține cont în detalii de conturul semantic al tuturor numelor de acțiune din franceza contemporană. Acest fapt ne-a mobilizat să supunem analizei și, mai cu seamă, unei analize semantice peste 500 de nume de acest fel, extrase de noi din „Le Robert, dictionnaire de la langue française”. În urma cercetării, delimităm nume care:

- (a) denumesc o acțiune propriu-zisă sau una „pură” – favorabilă (*préparation*) sau nefavorabilă (*agacerie, vanterie, tuerie, tromperie*), de ordin fizic (*réparation, construction, aménagement*), mental (*comparaison*) sau perceptiv (*observation*) -, adică una orientată spre realizarea unui scop și, respectiv, efectuată de o ființă;
- (b) denumesc o acțiune și, concomitent, modul în care aceasta se realizează de o ființă (*approfondissement, embellissement* etc.);
- (c) denumesc o acțiune și, concomitent, instrumentul de realizare al acesteia de individul uman (*patinage*);
- (d) denumesc o activitate temporară (*tombée*);
- (e) denumesc mișcarea (mai mult sau mai puțin ordonată) în spațiu sau timp a unor obiecte (*jaillissement, remuement, ruissellement, tournoiement, vacillement, fleuraison, écoulement, giclement, cliquetis* etc.) sau a unor ființe (*accoudement, accroupissement, agenouillement, boitement, cillement, clignement, prosternement, grimpée, vieillissement* etc.);
- (f) denumesc un proces debutativ – *commencement, début* -, făcând uneori referință la lipsa unui lucru (*initiation, création, invention*); unul de ordin fizic, mental sau perceptiv în plină desfășurare (*lavage, passage, guérison, promenade, réflexion, saisissement*); unul finisat (*découverte, arrivée*); unul de schimbare a ceva sau de trecere de la o stare la alta (*changement, relâchement*); unul de stabilire a unui contact oarecare (*adhésion, réunion*); unul de amplasare sau localizare a obiectelor (*mise*); unul de stabilire a relațiilor de posesivitate (*occupation, conquête*) etc.;
- (g) denumesc fenomene ale naturii: *étincellement (des étoiles), miroitement (de l'eau), rougeoiement (des feuilles), verdoiement (des feuilles, de l'herbe)* etc.;
- (h) denumesc o ocupație care presupune o serie de acțiuni speciale (*journalisme, alpinisme, culturisme, suivisme*);

- (i) redau sunetele, produse de animale sau de om: *aboiment, bêlement, beuglement, hennissement, jappement, miaulement, grincement, grondement, balbutiement, bêgaiement, chuchotement, fredonnement* etc.

În clasificarea de mai sus, am ținut cont, în bună parte, de tipurile de nume în general și de cele de acțiune în particular, delimitate de E. D. Polivanov, F.F. Fortunatov, Ch. Bally, G. Dubois, J. Lyons, D. Sikora, V. Gak, L. Vasiliev, M. Kolln, R. Quirk, E. Tegelberg etc. în baza criteriului semantic.

Clasificarea pe care o propunem mai sus nu este, nici pe departe, una exhaustivă, dată fiind evoluția limbii și, totodată, cercetările care sunt promovate, la ora actuală, cu referire la subiectul respectiv. Ea fixează totuși o experiență și un fel de a vedea lucrurile, în acord cu realizările de ultimă oră în domeniul dat.

Concluzii

La ora actuală, majoritatea cercetătorilor concep numele de acțiune drept unități care derivă, de cele mai dese ori, de la verbele de același tip, iată de ce extind principiile de clasificare ale verbelor asupra numelor date, ceea ce duce uneori la o clasificare superficială a unităților respective.

Note

¹Dar după cum afirmă J. Lyons, numele are o flexiune cazuală și denumește o persoană sau un lucru, iar verbul nu are flexiune cazuală, ceea ce și face posibilă exprimarea de el a opoziției temporale (*vorbesc* ↔ *am vorbit*), celei de persoană (*citesc* ↔ *citește*) și celei de număr (*citesc* ↔ *citim*).

²În acest sens, lingvista rusă E.N. Koreakovțeva afirmă că „cercetarea nucleului categoriei de acțiune și a periferiei acesteia ia în considerație interacțiunea numelor de acțiune cu verbele” (în rusă: „Исследования как ядра категории действия, так и её периферии предполагает изучение взаимодействия имен со значением действия и глаголов” (Коряковцева, 1998, с. 5).

³Переслегина, 2002, с. 19-24.

⁴Lyons, 1995, p. 359.

⁵După A. Peșkovski, verbul de acțiune este un verb, realizat doar de ființele umane, deoarece „celelalte se mișcă doar și nu acționează” (Peșkovski, 1956, с. 43). Prin urmare, ar trebui de distins verbul de acțiune de cel de mișcare.

⁶Sikora, p. 5-68.

⁷Так, 1979, с. 57.

⁸«При делении глаголов на основные семантические классы и подклассы следует, видимо, опираться прежде всего на денотативный принцип. Последующее же членение этих классов и подклассов может производиться на основе синтагматических и парадигматических принципов» (*apud* Переслегина, с. 19-24).

⁹Kolln, 1994, p. 89-90; Quirk, 1993, p. 46-47.

¹⁰Tegelberg, 2002, p. 180-206.

¹¹Tegelberg, 2002, p. 183.

¹²Казаков, 1994, с. 3-5.

¹³«Значения действия, состояния, качества, выражаемые этими именами, не соответствует общему категориальному значению предметности, но подчeneются ему, принимая морфологические формы предметного имени, становится опредеченным наименованием - всё же действия, состояния, качества» [cf. Казаков, 1994, с. 3-5].

¹⁴Кильдибекова, 1986, с. 42.

¹⁵Пешковский, 1956, с. 77-99.

¹⁶T. Kilidibekova leagă acțiunea și de cauzalitate care însă nu trebuie confundată cu scopul [Кильдибекова, 1986, с. 45]. În continuare, savanta menționează, pe bună dreptate, că cauzalitatea se înscrie, în primul rând, în perspectiva funcțională a verbelor de acțiune, lucru confirmat și de cercetătorii Tesnière, Gordon, Lyons, Zolotova [Tesnière, 1959; Gordon, 1981; Lyons, 1978; Zolotova, 1973, *apud* Кильдибекова, 1986, с. 45].

¹⁷Lyons, 1995, p. 375-377.

¹⁸Коряковцева, 1998, с. 39.

¹⁹Procesualitatea în verbele de acțiune e menționată chiar în definiția acestora: „Le verbe exprime l’action faite ou subie ou présentée comme se déroulant dans le temps” [Гак, с. 128, *apud* Кильдибекова, 1986, с. 46].

²⁰Jespersen, 1958, p. 152.

²¹Востоков, 1849, с. 108.

²²Гак, 1979, с. 79.

Referințe bibliografice

JESPERSEN, Otto. *The Philosophy of Grammar*. London: UnwinBrothers LTD, 1958 [=Jespersen, 1958].

LYONS, J. *Întroducere în lingvistica teoretică*. București: Editura Științifică, 1995 [=Lyons, 1995]

KOLLN, M. *Understanding English Grammar*. New-York: MacMillan Publishing Company, 1994. P. 89-90 [=Kolln, 1994].

QUIRK, R. *A University Grammar of English*. England: Essex, 1993. P. 46-47 [=Quirk, 1993].

SIKORA, D. *Les verbes de manière et de mouvement en polonais et en français*. Thèse de Docteur en Sciences du Language. Université Nancy 2, 2009. Disponible sur http://cyberdoc.univ-nancy2.fr/htdocs/docs_ouvert/doc455/2009NAN21015.pdf [=Sikora, 2009].

TEGELBERG, E. *Traducteurs et lexicographes face à la problématique des verbes de mouvement suédois et français* //Studia Neophilologica. AB Lundequistska Bokhandeln, 74, 2002. P. 180-206 [=Tegelberg, 2002].

ВОСТОКОВ А.Х. *Сокращённая русская грамматика Александра Востокова*. В Университетской типографии, 1849. С. 106-112 [=Востоков, 1849].

ГАК, В.Г. *Теоретическая грамматика французского языка*. Москва: Высшая школа, 1979 [=Гак, 1979].

КИЛЬДИБЕКОВА, Т. А. *Глаголы действия в современном русском языке*. Саратов: Изд-во Саратовского Университета, 1986 [=Кильдибекова, 1986].

КОРЯКОВЦЕВА, Е.Н. *Имена действия в русском языке: история, словообразовательная семантика*. Москва: Наука, 1998. С. 5-89 [=Коряковцева, 1998].

КАЗАКОВ, В.П. *Синтаксис имён действия*. Санкт Петербург, 1994 [=Казаков, 1994].

ПЕРЕСЛЕГИНА, Е.Р. *Сопоставительный анализ русских и французских глаголов движения при обучении иностранных студентов русскому языку*. Диссертация кандидата филологических наук. Нижний Новгород, 2002. С. 20-80 [=Переслегина, 2002].

ПЕШКОВСКИЙ, А.М. *Русский синтаксис в научном освещении*. Москва: Гос. учебно-педагогическое издательство, 1956 [=Пешковский, 1956].

ЗАГОРУЙКО, А. Я. *К вопросам конверсии в современном английском языке* // Ученые записки кафедр английского, немецкого, французского языков. Вып.1. Ростов на Дону: Исл. РГПИ, 1955. С. 3-18 [=Загоруйко, 1955].